

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

МОВА – ТВОГО ЖИТТЯ ОСНОВА

(до Міжнародного дня рідної мови)

МЕТОДИКО-БІБЛІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ

Мова – духовний скарб нації.

Це не просто засіб людського існування, це те, що живе в наших серцях. Саме мова формує свідомість, творить людину, культуру, історію.

Мови, як люди – у кожній своя доля... Народжуються, формуються, живуть та... помирають. Є навіть вираз: «мертва мова». Багато з тих мов, що вийшли із ужитку й називають мертвими, – не щезли. Вони залишили свій слід в історії. Це й латина, від якої походять потужні іспанська, французька, португальська. І стародавні арамейська та койне – ними написана Біблія – книга, яка сформувала обличчя нинішнього світу.

За оцінками фахівців, із 6700 нині існуючих мов більшість перебуває під загрозою зникнення. Аби запобігти цьому, за пропозицією держав-членів ЮНЕСКО було проголошено Міжнародний день рідної мови, який вперше святкували 21 лютого 2000р. в Парижі.

Історія свята має трагічний початок. Дату 21 лютого вибрано тому, що саме цього дня 1952р. загинуло п'ятеро студентів, які брали участь у демонстрації за надання рідній їм бенгальській мові (в тодішньому Пакистані) статусу державної. Пізніше частина Пакистану стала незалежною державою Бангладеш.

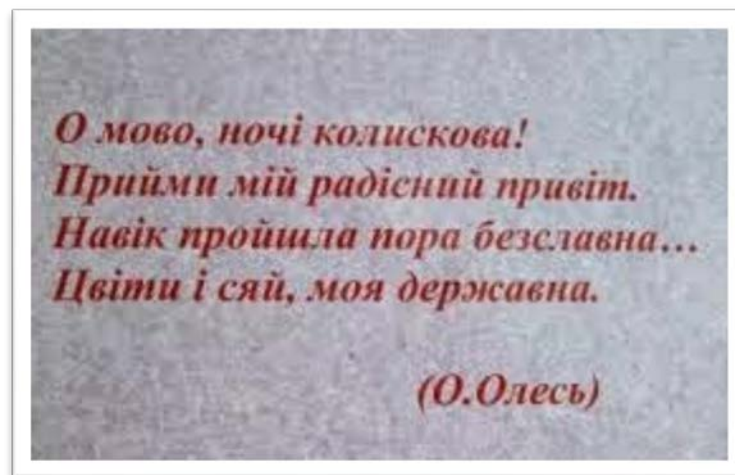
Пам'ятник жертвам боротьби за статус бенгальської мови, встановлений на території університету в Дацці.

На жаль, українці також мають трагічні сторінки зі своєї історії. Про це свідчить подвиг Олекси Гірника, який в 1978р. біля могили Т. Шевченка у Каневі вчинив акт самоспалення. У розкиданих на Чернечій горі листівках він написав, що в такий спосіб протестує проти політики ліквідації української нації шляхом нищення української мови та українського національного духу.

За українське поетичне слово віддали свої життя Тарас Шевченко, відомі поети 60-х років – Василь Симоненко і Василь Стус.

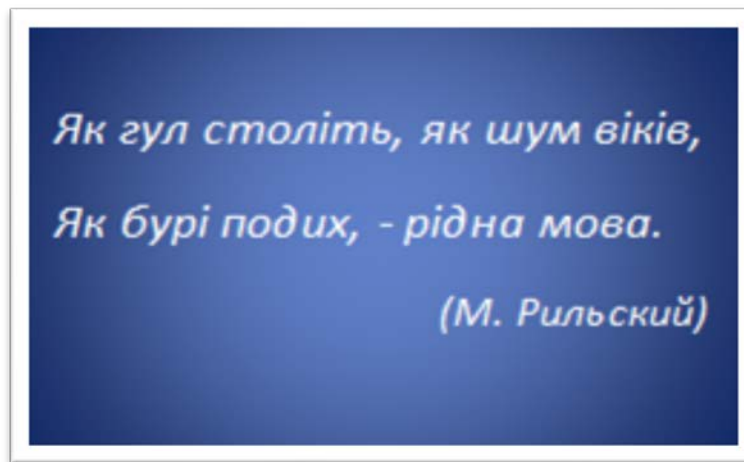
За українську пісню і свої переконання пішли з життя відомі композитори Володимир Івасюк та Ігор Білозір.

Українська мова витримала жорстокі випробування. Це і зневажання її польською владою, російським царизмом, прагнення знищити її і за радянських часів. Не раз українцям забороняли сповідувати віру і вчити у школах дітей – друкувати Святе Письмо і видавати шкільні підручники.

Незважаючи на те, що українська мова як державна вперше отримала статус з прийняттям 28 жовтня 1989р. Закону України «Про мови в Українській РСР», тільки із здобуттям Україною незалежності розпочався процес українського мовного відродження. Цьому сприяло конституційне закріплення державності української мови та здійснення низки урядових заходів, спрямованих на піднесення ролі та авторитету української мови в суспільному житті країни. Стаття 10 Конституції України засвідчує: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України». Згідно зі статтями 12 і 23 Конституції України держава дбає про задоволення національно-культурних, духовних і мовних потреб українців за етнічним походженням, які проживають за межами України і не є громадянами України.

Правову основу мовного законодавства України складають Конституція України, Закони України «Про національні меншини в Україні», «Про освіту», «Про інформацію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про видавничу справу» тощо.

Рідна українська мова - це основа нашої безмежно багатой культури. Класична українська література, починаючи від Шевченка чи навіть ще й від Котляревського, показала нам приклад того, як треба ставитись до народної мови, цього ясного і справді цілющого для художника джерела. До велетнів української національної культури безперечно належать Тарас Шевченко, Іван Франко, Максим Рильський. Шевченко ввібрав у себе могутній волелюбний дух українського народу. У своєму "Кобзарі" народний співець відобразив ціле море народного горя, невольницький поклик до помсти й порив до свободи, чарівну красу української пісні. Вогненною піснею та віщим словом повернувся поет до рідної своєї України. Вірні традиціям великого Кобзаря, класики нашої літератури створили в цей час такі всесвітньо відомі шедеври мистецтва слова, як соціальні повісті й романи (Панас Мирний), драми й комедії (І. Карпенко-Карий), поезію і прозу (Іван Франко), громадянську лірику і публіцистику (Павло Грабовський). Ці письменники боролися за чистоту й яскравість літературної мови, за високу художню майстерність.

З двадцятих років руйнувалися наші безцінні святині, палилися українські бібліотеки, безжально витіснялася рідна мова з державних установ, середніх і вищих навчальних закладів. Ярлик "націоналіста" відразу чіплявся кожному лише за те, що розмовляв рідною мовою.

Внаслідок такої "інтернаціоналізації" наш народ вироджувався, був позбавлений знань про власну історію, культуру.

Максим Рильський у своїх віршах та творах закликав нас любити рідну мову та зберегти її для своїх нащадків. Одним з найкращих віршів Рильського є "Рідна мова". Поет радить вчитись у народу, в якого "кожне слово - це перлина, це праця, це натхнення, це людина".

Українська мова має свою особливу музичальність. Ця незбагненна душа нашої мови, як золотоносна ріка, виблискує хвилями народної пісні, переливається в душу нації, творить почуттєву нерозривність українського серця й української землі. Геніальні композитори Моцарт і Бетховен, Глінка й Чайковський, Барток і Стравінський використовували українські мелодії у своїй творчості. Українська мова – не сирота, вона має слов'янську родину і світову славу. Вона не бідна, не вульгарна, не кривоуста. Вона має все, у тому числі й політичне право жити й розвиватися.

Нетлінним скарбом століть називають **національну мову і літературу** — скарбом, що передається від покоління до покоління, що об'єднує минуле й майбутнє. Розбудовуючи державу на засадах формування національної свідомості громадян самостійної України, не можна оминати питання статусу української мови в суспільстві. Конституцією України за мовою закріплено статус державної мови, тобто мови суспільного, політичного, офіційно-ділового, мистецького спілкування. Питання формування національної свідомості українців

засобами мови цікавило не одне покоління науковців. Так, відомий мовознавець, філософ О.Потебня, який протягом усього свого життя цікавився питанням зв'язку мови і нації, твердить, що *"мова нації — це дуже давнє явище, яке проходить через всю історію, це основа історії людства..., із втратою її носіями зникають ті полісемічні світи значень, що нею продукуються. Збіднюється міра знання. Кожна мова відбиває специфіку вдачі певного народу"*.

Саме мова створює той національний простір, який є природнім середовищем буття держави. Мовне виховання невіддільне від виховання національної самосвідомості, патріотизму.

Збереження багатомовності дає можливість зберегти не тільки унікальний погляд на нашу тисячолітню історію і культуру, але й виробити найбільш широкі підходи у сфері взаєморозуміння і людяності, які все ще продовжують зберігати в собі ряд проблем, вирішення яких видається складним завданням.

"Мова - це наша національна ознака, в мові - наша культура, ступінь нашої свідомості... Мова - душа кожної національності, її святощі, найцінніший скарб... І поки живе мова - житиме народ, яко національність. Не стане мови - не стане й національності: вона розпорозить між дужчим народом." (І. Огієнко)

Відомий український письменник ХІХ ст. Панас Мирний писав: *"Найбільше і найдорожче добро кожного народу — це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподівання, роздум, досвід, почування"*.

Наша мова успадкована від мов племен, що населяли Київську Русь. Але ж коли вона виникла? Точної відповіді на це питання немає. В ІХ ст. було винайдено письмо, складена слов'янська азбука (Кирило і Мефодій були її авторами). Але володіли нею спочатку церковнослужителі. З'явилась писемна церковнослов'янська мова. За записами цією мовою ми можемо приблизно визначити, коли ж з'явилась українська мова — очевидно, ще до ХІ ст.

Сучасна українська літературна мова остаточно склалася на початку ХІХ ст. Зачинателем її був І. Котляревський, а основоположником — Т. Шевченко.

Українська мова належить до слов'янської групи мов, яку традиційно ділять на східнослов'янські, західнослов'янські, південнослов'янські. Наша рідна мова, російська та білоруська є східнослов'янськими.

*Які чудесні барви у нашій рідній мові,
Які відтінки різні від Сейму аж по Сян!
У Києві говорять інакше, ніж у Львові, —
І чорногуз, і бусол, лелека і боцян...
Так наче називаєш різновиди лелек ти,
А це лиш різні назви, синонімічний ряд.
А є ще риси мови, що зветься діалекти:
Де говори місцеві на дещо інший лад.
На Київщині (в Липках) взуття зовуть обувка,
А огірок звичайний в Чернігові — гурок,
А кошик на Поліссі (в Іванкові) — кошувка,
І назви, і вимова різняться що не крок.*

Д. Білоус

Зроблені кроки по збереженню і поширенню рідних мов на практиці показали, що це активно служить зміцненню солідарності і терпимості, розширенню взаєморозуміння і діалогу, що особливо цінно для нас і нашої власної, сучасної культури і традицій.

Мова дається одвіку й довіку, це – спадкоємність не лише в межах роду, а й народу. Рідну мову слід оберігати як своє майбутнє, пам'ятаючи про першозначення її, як безсмертя українського духу, її рятівну, очищаючу, цілющу, відроджуючу властивість. Якими побачить українців світ – залежить від самих українців. Ми хочемо бути багатомовними та багатознаючими, хочемо належати людству. А для цього ми повинні любити рідну мову. Заснування міжнародною спільнотою свята рідної мови – це тільки проголошення благородної мети. А для того, щоб практично втілити цю мету, потрібно зберігати й плекати рідну українську мову.

Материнська ніжна мово!

Мово сили й простоти, —

Гей, яка ж прекрасна Ти!

Перше слово — крик любові,

Сміх і радість немовляти —

Неповторне слово «Мати» —

Про життя найперше слово...

Друге слово — гімн величний,

Грім звитяг і клекіт орлій, —

Звук «Вітчизни» неповторний

І простий, і предковічний...

Ну, а третє слово — «Мила»

Буря крові, пісня рвійна

І така, як пах любистку,

І така, як мрійка мрійна...

Перейшов усі світи я —

Є прекрасних мов багато,

Але першою, як Мати,

Серед мов одна лиш ти є.

Ти велична і проста.

Ти стара і вічно нова.

Ти могутня, рідна мово!

Мово — пісня колискова.

Мово — матері уста.

І. Багрянйй

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Закон України «Про мови»: із змінами і допов., внесеними Законами України [від 28 лют. 1995р. №75/95-ВР] // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 85; та [від 6 берез. 2003р. №594 – IV] // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 24. – Ст. 159
- Про вдосконалення реалізації державної мовної політики: Указ Президента України [від 5 квіт. 2001р. №233/2001] // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 14. – С. 595
- Про внесення змін до Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004 – 2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України [від 26 трав. 2004р. № 676] // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 21. – С. 44
- Ажнюк Б. Найперший символ : [чи потребує українська мова додаткових засобів правового захисту?]/ Б. Ажнюк //Голос України. - К., 2012. - № 216/15 листоп./ . - С. 4
- Болтівець С. Мовна свідомість народу : напучування митрополита Іларіона - Івана Огієнка/ С. Болтівець //Дивосвіт: всеукраїнський науково-популярний журнал. - Київ, 2012. - № 1. - С. 29 - 32.
- Бородюк Н. Щоб рідне слово не вмирало / Н. Бородюк // Уряд. кур'єр. – 2010. – 20 лют. – С. 10
- Бондаренко І. Хто вилікує українську мову / І. Бондаренко // Сучасність. – 2008. – № 1–2. – С. 66–76
- Брязгунов Ю. Лінгвореалії: в уявленні академії та інших / Ю. Брязгунов // Молодь України. – 2007. – 22–28 лют. – С. 2
- Глібчук Б. Джерело існування нації / Б. Глібчук // Гуцул. край. – 2010. – 19 лют. – С. 2
- Горблянський Ю. Мова про мову та про нас у ній : майже памфлет/ Ю. Горблянський // Дзвін. - 2013. - № 3. - С. 105 - 111.
- Дроздов О. Мова – надто важлива річ, щоб довіряти її мовознавцям / О. Дроздов // Дзеркало тижня. – 2006. – 23 верес. – С. 16
- Єрмоленко С. Самовизначення через рідну мову: Міжнарод. конгрес «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» / С. Єрмоленко // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 41–45
- Жулинський М. Українська мова – дзеркало своєрідності народу / М. Жулинський // Уряд. кур'єр. – 2008. – 16 лют. – С. 8
- Заліський А. «Зірки» підтримали: постанову уряду про обов'яз. вживання укр. мови в шк. / А. Заліський // Галичина. – 2009. – 7 листоп. – С. 4
- Крайній І. Аби нації не відібрало мову / І. Крайній, А. Свиридовський // Україна молода. – 2010. – 23 лют. – С. 2

- Кушнір Л. Розмовляти українською неконституційно? / Л. Кушнір // Україна молода. – 2010. – 5 лют. – С. 2
- Карпіловська Є. Мова на повсякчас/ Є. Карпіловська // Дивослово. - № 6. - С. 60 – 61.
- Лизанчук В. "Без української мови немає України у себе і у світі"/ В. Лизанчук // Дзвін. - 2011. - № 1. - С. 89 - 94.
- Лизанчук В. Діла злих загинуть : українська мова - основа безпеки нації/ В. Лизанчук // Дзвін. - 2010. - № 8. - С. 96 - 105.
- Лизанчук В. Без української мови, культури, духовності – не може бути української України / В. Лизанчук // Сл. і час. – 2005. – № 2. – С. 3–11
- Лозинський А. Дещо про державну мову в Україні / А. Лозинський // Україна. – 2008. – № 11. – С. 46
- Маляренко В. Щодо мовних проблем/ В. Маляренко //Голос України. - К., 2012. - № 163/1 верес./ - С. 5.
- Масенко Л. Щоб рідне слово не вмирало/ Розмову з мовознавцем, професором Нац. ун-ту "Києво-Могилянська академія" Л. Масенко вела Н. Бородюк //Урядовий кур'єр: газета центральних органів виконавчої влади України. - К., 2010. - № 33/20 лют./ - С. 10.
- Маніфест Міжнародної громадянської організації «Конгрес захисту української мови» // Літ. Україна. – 2005. – 17 лют. – С. 2
- Пахолко О. Рідна мова: порахувати все / О. Пахолко // Експрес. – 2007. – 15–22 лют. – С. 14
- Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради: 4 - е вид., доповн./ О. Пономарів. - К.: Либідь, 2011. - 272 с.
- Стрілько В. П'ятирічка втрачених надій: [провал програми розвит. держ. мови в Україні] / В. Стрілько // Україна молода. – 2008. – 8 листоп. – С. 10–11
- Стрілько В. День мови: рідної / В. Стрілько // Дзеркало тижня. – 2007. – мова наша зберегла свою неповторну красу й милозвучність. 17 лют. – С. 17
- Тоцька Н. Засоби милозвучності української мови/ Н. Тоцька //Дивослово: науково-методичний. - 2012. - № 12. - С. 38 – 42.
- Федоренко В. Рідна мова – божа благодать / В. Федоренко // Дивослово. – 2009. – № 2. – С. 2–6
- Шумило М. Могутня й чарівна/ М. Шумило // Дивослово: науково-методичний. - 2012. - № 9. - С. 37 – 42.
- Ющук І. Рідна мова й інтелект/ І. Ющук //Дивослово: науково-методичний. - 2013. - № 10. - С. 8 – 12.
- Яцимірська М. Мова є віддзеркаленням ментальності народу : [про стан рідної української мови говорить професор кафедри мови ЗМІ Львівського національного університету ім. Івана Франка М. Яцимірська]/ М. Яцимірська; розмову вела О. Головецька //Жінка. - 2013. - N 2. - С. 2 - 3.